

Jon Lundesgaard

NAVNGIVNING AV
AUDITORIER PÅ RENA

NOEN BIOGRAFISKE OPPLYSNINGER

Høgskolen i Hedmark
Notat nr. 4 - 2000

Online-versjon

Utgivelsessted: Elverum

Det må ikke kopieres fra notatet i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Forfatteren er selv ansvarlig for sine konklusjoner. Innholdet gir derfor ikke nødvendigvis uttrykk for Høgskolens syn.

I notatserien fra Høgskolen i Hedmark publiseres f.eks milepel dokumentasjon av et forsknings- og/eller utviklingsprosjekt, eller andre dokumentasjoner på at et arbeid er i gang eller er utført.

Notatet kan bestilles ved henvendelse til Høgskolen i Hedmark.
(<http://www.hihm.no/Publikasjon/default.htm>)

Notat nr. 4 - 2000

© Forfatteren/Høgskolen i Hedmark

ISBN: 82-7671-129-4

ISSN: 1501-8555

Høgskolen i Hedmark

Tittel: Navngivning av auditorier på Rena. Noen biografiske opplysninger

Forfatter: Jon Lundesgaard

Nummer: 4

Utgivelsesår: 2000

Sider: 23

ISBN: 82-7671-129-4

ISSN: 1501-8555

Oppdragsgiver:

Emneord: Kristen Nygård, Jorolv Moren, Tollef Kilde, Trygve Haavelmo, Vidar Sandbeck, Anne-Cath. Vestly

Sammendrag:

En er igang med å sette navn på auditoriene ved Høgskolen i Hedmark på Rena. I begrunnelsen fra "Navnekomitéen" ble det lagt vekt på at navngivningen skulle bidra til å skape identitet faglig sett, og i forhold til lokaliseringen på Rena. I dette notatet blir det gitt en kortfattet og dokumentert oversikt med noen biografiske opplysninger om de personene som hedres på denne måten.

Høgskolen i Hedmark

Title: The Naming of Auditoriums at Rena. Some Biographical Notes			
Author: Jon Lundesgaard			
Number: 4	Year: 2000	Pages: 23	ISBN: 82-7671-129-4 ISSN: 1501-8555
Keywords: Kristen Nygård, Jorolv Moren, Tollef Kilde, Trygve Haavelmo, Vidar Sandbeck, Anne-Cath. Vestly			
Summary: The naming of auditoriums at the Rena campus is about to be carried out. The auditoriums are named after persons that in some important manner are related to the school at Rena and its mission, or more generally to the surrounding area of Åmot. The paper includes a series of short biographical notes on the persons honored.			

Forord

For noen tid tilbake ble det besluttet å sette navn på auditoriene ved Høgskolen i Hedmark på Rena. I begrunnelsen fra “Navnekomitéen” ble det lagt vekt på at navngivningen skulle bidra til å skape identitet faglig sett og i forhold til lokaliseringen på Rena. Det konkluderes med at “[r]ommene må få en plate som forklarer hvem personene er og hvilken (eventuell) tilknytning disse har til Rena eller våre fagområder.” I et eget notat foreligger det et forslag til tekster som kan brukes for formålet. Den foreliggende oversikten med biografiske opplysninger er et resultat av det arbeid som er gjort i forbindelse med de tekstene en nettopp viste til.

I begynnelsen av oktober 2000 fikk det første auditoriet sitt navn (Kristen Nygaards auditorium). Det er planen at de andre auditoriene skal få sine navn etterhvert. Dette lille bidraget er ment også å skulle fungere som et nyttig bakgrunnsmateriale i en slik sammenheng. I arbeidet med bidraget har jeg fått god hjelp av både biblioteket ved Høgskolen i Hedmark på Rena og Åmot folkebibliotek. Hans Christian Høyer har bidratt i arbeidet med avsnittet om Jorolv Moren, og Terje Mølster har bidratt tilsvarende til avsnittet om Kristen Nygaard. Eli Flatekval og Gunvor Sjølie knyttet til norskenheten ved Høgskolen i Hedmark på Hamar har bidratt med konkret hjelp og nyttige råd i arbeidet med bidragene om Anne-Cath. Vestly og Vidar Sandbeck.

J.L.

Innholdsfortegnelse

Forord	vii
Innholdsfortegnelse	Feil! Bokmerke er ikke definert.
1. Noen biografiske opplysninger om Kristen Nygaard	1
2. Noen biografiske opplysninger om Jorolv Moren	5
3. Noen biografiske opplysninger om Tollef Kilde	7
4. Noen biografiske opplysninger om Trygve Haavelmo	11
5. Noen biografiske opplysninger om Vidar Sandbeck	13
6. Noen biografiske opplysninger om Anne-Cath. Vestly.....	19

1. Noen biografiske opplysninger om Kristen Nygaard

Kristen Nygaard er født den 27. august 1926 i Oslo, og han vokste opp med et nært og godt forhold til Rena og Åmot. Hans farfar med samme navn var i om lag førti år, som bedriftens advokat, en helt sentral person i etableringen og den videre oppbygging av Rena Kartonfabrik. Kristen Nygaard ble cand. real. med hovedfag i matematikk fra Universitetet i Oslo i 1956 med et arbeid innenfor abstrakt sannsynlighetsteori. Fra 1948-60 arbeidet Nygaard på full tid ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) med beregninger og programmering (1948-54) og operasjonsanalyse (1952-60). I denne perioden var han 1957-60 leder for operasjonsanalysegruppene i Forsvaret (for Hæren og Flyvåpenet), og var initiativtaker til, og den første formann for Norsk Operasjonsanalyseforening (1959-64). I 1960 ble Nygaard ansatt ved Norsk Regnesentral (NR), og gitt ansvaret for å bygge opp NR som et forskningsinstitutt i databehandling, operasjonsanalyse og andre kvantitative metoder. Han ble forskningssjef i 1962, og ledet etterhvert en rekke prosjekter for norske bedrifter.

Det er i tiden ved Norsk Regnesentral, og i samarbeid med Ole-Johan Dahl, at Kristen Nygaard legger grunnlaget for utviklingen av programmeringsspråket SIMULA. Her var alle de sentrale begrepene innenfor objektorientert programmering på plass allerede i 1967. Etterhvert som dette ble forstått fikk det en dyp og varig innflytelse på all tenkning omkring programmering. Objektorientert programmering og systemutvikling er i dag langt på vei enerådende som grunnfilosofi for utvikling av datasystemer. Kristen Nygaard har siden fortsatt dette arbeidet, bl.a. med utviklingen av språket BETA og det generelle systembeskrivelsesspråket DELTA.

I 1975 ble Kristen Nygaard professor i Århus og deretter fra 1977 knyttet til Universitetet i Oslo som professor II. Fra og med 1984 har Nygaard hatt full stilling som professor ved Universitetet i Oslo. Arbeidet i Århus og Oslo omfattet forskning og oppbygging av undervisning i systemutvikling og sosiale virk-

ninger av informasjonsteknologi. I 1987 var Nygaard Visiting Professor ved Stanford University og Visiting Scientist ved Xerox Palo Alto Research Center.

Kristen Nygaards innsats og engasjement er ikke av en snever faglig karakter. Han har således lagt ned et stort arbeid i å klarlegge ulike sosiale og samfunnsmessige sider ved moderne databehandling. Dette arbeidet ble gjort i nær kontakt med fagbevegelsen, og i hovedsak i samarbeid med Olav Terje Bergo. I tillegg er Kristen Nygaard kjent for de sentrale verv han har tatt på seg i forbindelse med folkeavstemningene om Norges tilknytning til Europa. Som et ytterligere eksempel på bredden i professor Nygaards engasjement kan det nevnes at han i flere år var engasjert i ledelsen av en eksperimentell sosial institusjon som prøvde ut nye måter for å skape bedre levekår for sosialt utstøtte alkoholikere.

I 1990 ble Kristen Nygaard utnevnt til Doctor Honoris Causa ved Lunds Universitet, og året etter den første Doctor Honoris Causa ved Ålborg Universitets-senter. I 1991 ble han som første utlending tildelt Norbert Wiener-prisen for "utvist ansvar i sosial og faglig virksomhet" av den amerikanske foreningen Computer Professionals for Social Responsibility. I 1992 ble han tildelt Computerworlds ærespris for å ha "gjort Norge kjent internasjonalt innen informasjonsteknologi", og han er utnevnt til kommandør av St. Olavs Orden for "innsatsen i utviklingen av datateknologi." Professor Kristen Nygaard er videre medlem av Det Norske Vitenskapsakademi.

Noen kilder:

Kristen Nygaard (1956): *Stokastiske tolkninger og monte-carlo-løsninger av en klasse integralligninger*. Hovedoppgave i matematikk ved Universitetet i Oslo.

Ole-Johan Dahl og Kristen Nygaard (1967): *SIMULA: A Language for Programming and Description of Discrete Event Systems - Introduction and User's Manual*. Norwegian Computing Center.

Ole-Johan Dahl og Kristen Nygaard (1978): *The Development of the SIMULA Languages*. Norwegian Computing Center. Se alternativt pp. 439-493 i Richard L. Wexelblat (ed. 1981): *History of Programming Languages*, Academic Press.

- Olav Terje Bergo og Kristen Nygaard (1972): *Oppbygging av kunnskaper om databehandling, planlegging og styring innen Norsk jern- og metallarbeiderforbund* (I samarbeid med Jan Balstad). Forskningsrapport nr. 1 fra Norsk jern- og metallarbeiderforbunds forskningsprosjekt.
- Olav Terje Bergo og Kristen Nygaard (1973): *Tre aktuelle arbeidsoppgaver ved Øglænds sykkelfabrikk* (Sammen Bedriftsklubben ved Jonas Øglænd AS). Norsk Regnesentral - Forskningsrapport nr. 5 fra Norsk jern- og metallarbeiderforbunds forskningsprosjekt.
- Olav Terje Bergo og Kristen Nygaard (1973): *Klubbens nye arbeidsoppgaver* (Sammen Verkstedklubben ved NEBB AS, Divisjon Skøyen). Norsk Regnesentral - Forskningsrapport nr. 6 fra Norsk jern- og metallarbeiderforbunds forskningsprosjekt.
- Olav Terje Bergo og Kristen Nygaard (1973): *Norsk jern- og metallarbeiderforbund og forskningsressursene: Noen fakta og synspunkter*. Norsk Regnesentral - Forskningsrapport nr. 8 fra Norsk jern- og metallarbeiderforbunds forskningsprosjekt.
- Olav Terje Bergo og Kristen Nygaard (1973): *Planlegging, styring og databehandling: Grunnbok for fagbevegelsen*. Norsk Regnesentral.

2. Noen biografiske opplysninger om Jorolv Moren

Jorolv Moren er født den 20. mars 1925 i Trysil. Moren ble magister i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo i 1954. Etter dette gikk han rett til undervisnings- og forskningsvirksomhet, og ble ansatt ved Administrativt Forskningsfond knyttet til Norges Handelshøyskole (som undervisningsassistent i perioden 1955-59). Deretter var han i perioden 1960-64 forskningsassistent ved Chr. Michelsens Institutt. I perioden 1964-66 vikarierte Moren først i en lektorstilling ved Universitetet i Oslo og deretter i adjunktstilling ved Handelshøyskolen i København (Inst. for Organisation og Arbejdssociologi). I perioden 1966-79 var Jorolv Moren fast tilsatt som amanuensis og førsteamanuensis (fra 1969) ved Universitetet i Oslo (Institutt for statsvitenskap). Da Hedmark distriktshøgskole ble etablert i 1979 var Moren med fra begynnelsen av, først i stillingen som undervisningsleder. Fra 1984 fram til eremittering i 1992 var Moren høgskoledosent i økonomisk-administrative fag. Jorolv Moren har hatt flere lengere forskningsopphold ved velrenommerte nordamerikanske universiteter. I 1959-60 var han ved Cornell University (School of Business and Public Administration), og i 1970-71 ved University of Minnesota (som Visiting Professor ved Department of Political Science).

Jorolv Morens faglige interesser er i første rekke innenfor offentlig politikk med en vekt på offentlig administrasjon og organisasjonsteori. Hans innsats kommer til uttrykk gjennom et omfattende faglig forfatterskap. Publikasjonslisten inneholder i overkant av 30 arbeider, og av disse er 8 bøker. Morens mest sentrale bidrag er i studiet av interesseorganisasjonene i det moderne samfunn. Bidraget er av både teoretisk og mer praktisk-empirisk art. I Moren (1958) behandles forholdet mellom myndighetene og interesseorganisasjonene ved at en ser nærmere på bruken av permanente råd og utvalg med representasjon fra interessegrupper. Dette arbeidet ble oppfattet som et nybrottsarbeid. Arbeidet ble ført videre med Moren (1966) som gir en oversikt over innsatsen med å bygge opp organisasjonsarkivet ved Universitet i Oslo (Institutt for statsvitenskap). Dette dannet grunnlaget for en omfattende innsats på området av Moren (1971,74) og andre.

Moderne norsk statsvitenskap har gitt betydelige bidrag til studiet av administrative og organisatoriske prosesser. Statsviterne er blitt våre fremste “vitere” på området administrasjon og organisasjon, og kandidatene fra de statsvitenskapelige instituttene har vært på offensiven i både offentlig og privat forvaltning. Jorolv Moren var blant pionerene som la et grunnlag for denne utviklingen. For Hedmark distriktshøgskole, og den senere Høgskolen i Hedmark, har det vært av stor betydning at en fra 1979 av kunne nyte godt av hans innsikt og kapasitet.

Noen kilder:

Jorolv Moren (1958): *Organisasjonene og forvaltningen*. Norges Handelshøyskole, Skrifter i serien om almene emner, nr. 3.

Jorolv Moren (1966): *Norske organisasjoner*, Tanum Forlag..

Jorolv Moren (1971): “Det organiserte samfunn,” kap. VII i N.R. Ramsøy og M. Vaa (red.) *Det Norske samfunn*, Gyldendal (revidert utgave 1975)..

Jorolv Moren (red.) (1974): *Den kollegiale forvaltning: Råd og utvalg i sentraladministrasjonen*. Universitetsforlaget. Verket omfatter 13 kapitler hvorav Moren har bidratt med 4 (kap. 2, 3, 13 og 15).

3. Noen biografiske opplysninger om Tollef Kilde

Den interessante og velskrevne historien om Rena Kartonfabrik blir innledet med disse ordene (Georg Werner-Hansen (1963)):

”Når de gamle blant oss taler om de ”gode gamle dager” – og det gjør de jo gjerne – er det helst det siste tiåret før den første verdenskrig de tenker på. De årene som kom etter at unionen med Sverige var blitt oppløst uten blod og ”den nye arbeidsdagen” skulle gry, - og årene før verden for første gang gikk i ulage i den helt store målestokk. Siden har vi i grunnen bare kjent freden som noe relativt.

Det var de jevne, solide fremskrittss år i vårt land. Vår handelsbalanse var i bedring år for år, folkets oppsparing speilte en velstand som bredte seg, næringslivet blomstret.”

Det er i de årene som forfatteren viser til, og årene før det, at Tollef Kilde setter sine mest varige spor. Det er også i denne epoken at Rena samfunnet har sine viktigste gründer år.

Tollef (Hansen) Kilde ble født den 17. juli 1853 (død 2. januar 1947) som sønn av gårdbruker Hans Tollefsen Kilde som drev gården Kilde på østsiden, like nord for den gamle brua over Glomma. Tollef Kilde tok eksamen ved Den høiere Landbrugsskole på Ås i 1872, og ved forstakademiet i Tarandt (Sachsen, Tyskland) 1877. Allerede i 1878 tok han over ansvaret for driften av farsgården som han i 1885 ble eier av. Tollef Kilde var velstående i utgangspunktet, og det ga ham en del muligheter som ble utnyttet på en dristig måte.

Kildes betydning ligger på flere plan. For det første har vi politikeren Tollef Kilde, dernest industrireiseren, og til sist visjonæren. Kildes politiske plattform var i utgangspunktet i Venstre, senere Frisinnede Venstre, og han kom til å være med på å starte Bondepartiet (det senere Senterpartiet). I perioden 1881 til 1925 satt Kilde i kommunestyret i Åmot kommune. I 31 år møtte han i formannskapet, og han tjente 8 år som ordfører (1890-93) og (1905-10). I en

kortere periode på 1890-tallet møtte Kilde også som varamann på Stortinget. Tollef Kilde var også med på å starte Rena Samvirkelag og Aamot Brandkasse.

Det er blitt hevdet at Kilde ikke var noen typisk partimann, og at det var saker han brant for. Det er da også realiseringen av en del større saker i lokalsamfunnet han huskes for som politiker, og det er særlig tre saker som trekkes fram. i) Bruene over Glomma og Rena elver ferdigstilt i 1890 (brua over Glomma står ennå og brukes som gangbru). ii) Realiseringen av flere større bygg i en typisk ”tømmerstil” som han argumenterte særlig sterkt for (kirken på Rena, Folke- og middelskolens bygg (nå en del av campusen til Høgskolen i Hedmark på Rena), og Trudvang Hotell (brant ned i november 1990). iii) Reguleringen av ”stasjonsbyen” Rena.

Som politiker og skogeier var Kilde selvfølgelig opptatt av mulighetene for en videre foredling av skogens produkter. Beskaffenheten til vannkraftressursene i området, og avstandene til markedene, bidro imidlertid til at forholdene ikke lå helt godt til rette for dette. Mulighetene for å produsere elektrisk kraft, og bruken av slik kraft i industriell virksomhet, endret dette forhold. Åmot hadde en del vannkraftressurser som kunne utnyttes, særlig i Osafallet. Det første konkrete skritt i denne retning ble tatt den 11. september 1909 da kommunestyret vedtok å sikre seg fallrettighetene til Osafallet. Det var fra første stund klart at det påtenkte kraftverket skulle dekke lokale behov, og i tillegg danne grunnlag for industrireising. Et anlegg som var i stand til å dekke begge behov på en rimelig måte sto klart den 2. oktober 1914. Parallelt med kraftverksaken ble det arbeidet med industrisaken, og også i denne sammenheng var Tollef Kilde en drivende kraft. Den 12. april 1913 ble den konstituerende generalforsamlingen i Aktieselskapet Rena Træsliperi avviklet med Kilde selv som en betydelig aksjonær. Werner-Hansen antyder at Kilde fra begynnelsen av ønsket en virksomhet med en høyere grad av foredling, men at han av taktiske grunner holdt seg tilbake. Allerede senere på året i 1913 ble det fattet vedtak om at prosjektet skulle utvides til å omfatte kartonproduksjon. En god del senere enn forutsatt, og først rundt årsskiftet 1915-16, var en klar til å sette i gang med produksjon.

Etableringen av industriell virksomhet på Rena kom dessverre litt for sent til at det i noe stort omfang ble mulig å høste fruktene av konjunktorene under første verdenskrig ("jobbetiden"). Den virkelig store utfordringen sto en imidlertid overfor etter at flommen den 11. mai 1916 tok mye av det nye kraftverket ved Osafallet. Dette, og de sterkt vekslende konjunktorene etter første verdenskrig, medfører at det var en betydelig prestasjon å sikre at Rena Kartonfabrik A/S overlevde som bedrift. Tollef Kilde kommer selv i økonomiske vansker i denne perioden. I 1926 må han la kreditorene ta over, og han forlater gården Kilde (den ble tatt tilbake av sønnesønnen Hans Jørgen Kilde i 1938).

Tollef Kilde brant alltid for saker. Noen av disse var nærmest visjonære i sin karakter. Et rimelig realistisk prosjekt gikk ut på at jernbanen til Trysil skulle starte på Rena (i stedet for fra Elverum eller Flisa). Som vi vet løp tiden fra dette prosjektet. Noe mindre realistisk var vel ideene om kanalisering, og dampskipstrafikk på Glomma. Prosjektet om å lede Glomma gjennom Jøtulhugget til Rendalen, og utnyttelsen av kraften i det betydelige fallet til elektrisk kraft, må i samtiden ha blitt oppfattet som heller fantasifullt. Rundt 1970 ble idéen imidlertid realisert med et kraftverk i Rendalen og en tunnel mellom dalførene.

Noen kilder:

- Paul Tage Halberg (1999): *Bjelker i Bygde-Norge: Skogeierorganisasjonen og skogbruksnæringen 1894-1994 med fokus på Glomma-vassdraget*. Glommen Skogeierforening.
- Kåre Halvorsen (1982): *Osfallet i Åmot*. Årbok for Glomdalen 1982 (Red.: Håvard Skirbekk. Eksp. Markvard Bækken).
- Eyvind Lillevold (1971): *Åmot bygdebok: Garder og slekter (Bind II)*. Elverum Trykk.
- Eyvind Lillevold (1973): *Åmot bygdebok (Bind III)*. Elverum Trykk.
- Anne Mette Nielsen (1993): *Det vart så lyst: Kraftutbygging i Åmot*. Hedmark Energi AS.
- Eivind Petershagen (1957): *Rena Samvirkelag 1907-1957*. A. Sæthers boktrykkeri, Hamar.

Janka Polanyi (red. 1999): *Historisk beretning 1925-1999: Aamot Brandkasse. Gjensidige Forsikring.*

Georg Werner-Hansen (1963): *En bedrift i skogen: Rena Kartonfabrik A/S gjennom 50 år. 1913-1963.* Stensilert.

Sverre Østhagen (1964): *Åmot Kommunale Elektrisitetsverk gjennom 50 år.* Elverum Trykk.

4. Noen biografiske opplysninger om Trygve Haavelmo

Professor Trygve Haavelmo (1911-99) er en av Norges mest kjente økonomer gjennom tidene. Haavelmo som er født på Skedsmo, fikk sin eksamen i økonomi fra Universitetet i Oslo i 1933, og arbeidet utover på 30-tallet i nær kontakt med professor Ragnar Frisch (tildelt Nobelprisen i økonomi 1969 sammen med Jan Tinbergen). Rundt begynnelsen av Den annen verdenskrig dro Haavelmo til USA, og i 1941 forsvarte han sin doktoravhandling ved Harvard Universitetet. Avhandlingen til Haavelmo fikk umiddelbart stor betydning, og hans mest sentrale bidrag finner vi i dette arbeidet og de arbeidene som knytter an til avhandlingen. Trygve Haavelmo kom tilbake til Norge i 1947, og i 1948 tiltrådte han stillingen som professor i økonomi ved Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo. Som professor i Oslo var Haavelmo en meget produktiv forfatter som henvende seg til både lesere mer lokalt i Norge, og miljøet av forskere internasjonalt. I tillegg til dette gjorde Haavelmo en betydelig innsats i undervisningen av studentene, og han var meget høyt verdsatt som foreleser. Haavelmo ble eremittert i 1979, men fortsatte sin faglige innsats. Hans oppmerksomhet var i særlig grad rettet mot miljøspørsmål. I 1989 ble Trygve Haavelmo tildelt Nobelprisen i økonomi.

Trygve Haavelmos sentrale bidrag springer utfra en dyp forståelse av at observerte økonomiske størrelser er et resultat av et samvirke under usikkerhet mellom flere økonomiske sammenhenger. Bidraget er sentralt fordi det representerte (i) et endelig gjennombrudd for en statistisk tolkning av økonomiske observasjoner, og fordi det banet veien for (ii) innsikter vedrørende mulighetene for utfra observasjoner å kunne komme fram til anslag på de underliggende økonomiske sammenhengene (identifikasjonsproblemet).

Det som er sagt så langt gir gode grunner for å hedre Trygve Haavelmo på en måte som foreslått. Det finnes grunner i tillegg ved at Haavelmo gjennom sine sterke interesser for miljøspørsmål også på en interessant måte plasserte seg inn i vår tid. Det forhold at han privat var en pasjonert friluftsmann og sportsfisker styrker bildet av en forsker det er naturlig å minnes ved en høgskole som vår.

Noen kilder:

- Trygve Haavelmo: "The Probability Approach in Econometrics." *Econometrica*, Vol. 13 (Supplement), Juli 1944. (Doktoravhandlingen fra 1941.)
- Trygve Haavelmo: *Økonomi, individ og samfunn*. Utvalg og innledning ved Karl Ove Moene og Asbjørn Rødseth. Universitetsforlaget 1993 (Det Blå Bibliotek).
- Det kongelige svenske vitenskapsakademi (Royal Swedish Academy of Sciences): "The Nobel Prize in Economics 1989." *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 92 (1990), pp. 11-15.
- Bibliography of Trygve Haavelmo's Publications 1938-1987. *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 92 (1990), pp. 25-30.
- T.W. Anderson: "Trygve Haavelmo and Simultaneous Equation Models." *Scandinavian Journal of Statistics*, Vol. 18 (1991), pp. 1-19.
- Marc Nerlove: "Trygve Haavelmo: A Critical Appreciation." *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 92 (1990), pp. 17-24.
- Karl Ove Moene og Asbjørn Rødseth: "Nobel Laureate Trygve Haavelmo." *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No. 3 (Summer 1991), pp. 175-192.

5. Noen biografiske opplysninger om Vidar Sandbeck

Arne Grimstad sier at

”[d]et er i grunnen rart at Vidar Sandbeck har elgen som yndlingsdyr. Rett nok har begge slått seg ned i dei store skogane, men her sluttar også likskapen. Hadde det nå vore røyskatten! For det er slik han er, både til sinn og skinn. Gløgg, snar i snuen, tempramentsfull, liten og stadbunden.”

Og stedet Vidar Sandbeck er knyttet til, det er østerdalsbygda Åsta like sør for Rena i Åmot kommune. Her har han vært bofast hele sitt liv, og mye av hans kunstneriske utfoldelse er knyttet til nettopp stedet Åsta. Særlig markert er dette i hans prosa. I 1962, og i godt voksen alder, debuterte Sandbeck som prosaforfatter med *Rundtramper og flatfele*. Her behandles tematisk sett det meste av det han senere kommer til å være opptatt av i sine romaner, og det er alle sider ved livet i østerdalsbygda. Vi får høre om oppvekst, den nære familie og de nære omgivelser, kjærligheta, kampen for det daglige utkomme, og mye mer. De neste romanene (*Månen lo over Ravneberget* og *Kjærlighet og gråbensild*) går imidlertid i en litt annen retning enn det som ble hans varemerke. Vidar Sandbeck skriver på dialekt, som i kjappe hammerslag, i en frodig, lett fabulerende stil preget av en stram og til dels barsk humor. Hans stil er blitt karakterisert som munter-ironisk (Ø. Rottum). Det er imidlertid aldri tvil om at han er svært glad i de menneskene som skildres. Det meste av stoffet har en selvbiografisk karakter.

Den siste romanen til Sandbeck kom i 1988 (*Kanarifuglen*). Vi står dermed overfor et romanforfatterskap som strekker seg over et kvart århundre. Det er ikke den nære samtid han er opptatt av, men den krevende og vanskelige tiden før, under og like etter den annen verdenskrig. Bakteppet for fortellingene er fattig-norge med alt det som fantes av sosial ulikhet og konflikt. Men Sandbeck er ingen tung og dyster proletær forfatter, og heller ingen lettvint folkelivsskildrer for den saks skyld. Vidar Sandbeck er en betydningsfull skildrer av en epoke i vår historie, og dette er noe han makter med en betydelig kvalitet i per-

sonskildringene. Hans portrett (*Far*) fra 1984 av sin egen far er f.eks. tegnet med stor dyktighet. I sin siste roman (*Kanarifuglen*) har han til og med våget å ta opp noe få har våget seg på, tyskerarbeid. I sin etterkrigstidsskildring fra 1980, *En handelsreisendes liv*, viser Sandbeck at han også på fin måte kan skildre veien fram mot vekst og velstand. Dette er for øvrig en bok som også kan leses som en håndbok i praktisk salgsarbeid.

I 1968 hadde Vidar Sandbeck sin debut som barnebokforfatter. Men det er først ti år senere at han startet på serien om Påsån. Den siste boka om Påsån kom i 1989. Dette er barnebøker som er både morsomme og godt skrevet. På den samme måten som i voksenbøkene, er det Åsta som er stedet.

Vidar Sandbeck er så mye, og det er kanskje viseforfatter han egentlig skulle være, siden det er som dette han i 1954 hadde sin første debut”) med *I døragløtten* (når en ser bort fra noen bidrag i ”Magasinet for alle”). Men dette er et arbeid som knapt ble lagt merke til. Fem år senere slår Sandbeck imidlertid igjennom på en måte som vi ikke har sett maken til hverken før eller senere. Dette skjer med en kjempeslager (*Pengegaloppen*):

”Og gubben satt i kveldinga og koste seg med skjellinga,
kroner en, kroner to, kroner tre, kroner fire,
kroner fem, kroner seks, kroner sju, kroner åtte, kroner ni.
Og det er rimelig han kunne ha det trivelig
når'n telte på nytt og på nytt og på nytt en sekk med penger i.
Ja, de penga, ja, de penga er tel bekymring for fattig og for
rik.”

Pengegaloppen herjet som en virkelig landeplage i lange tider. Med dette gjennombruddet fulgte stadig nye oppdrag for radioen, og han ble en framstående radiopersonlighet. Det er særlig ”Søndagsposten” og barnetimene som er hans forum. Vidar Sandbeck hadde flere blinkskudd etter den første suksessen, og kommer med flere visesamlinger etterhvert, etter han kom med *Pengegaloppen og andre viser* i 1960. Det er blitt sagt at

”[e]n av hemmelighetene ved Vidar Sandbecks suksess er hans evne til å kle sine viser i det rette melodiske antrekk. Melodiene hans flyter lett og ubesværet inn i øret, men gir seg ikke ut for annet enn det de skal være, nemlig melodiose strofer bygget på treklengen, lett forståelig for alle.”

Dette er hentet fra en tekst på et plateomslag fra 1963 som Otto Nielsen forfattet. Over årene er det blitt omlag 300 viser, og Sandbeck har stort sett selv satt melodien til visene sine. Dette rike materialet kommer stadig ut på nytt, og det er blitt bearbeidet videre på ulike vis (ulike former for nytgivelser, musikkspill ol.).

Vidar Sandbecks kunstneriske åre flyter i strie strømmer, og i mange retninger. Han skulle vel egentlig ha blitt fiolinist. Ja, kanskje hadde han i seg materialet til en ny Ole Bull. Når han skjønner at dette ikke går, fordi han er kommet for sent igang, selger han fela. Før det kommer så langt var han en skattet underholder ved fester og tilstelninger, og spiller for øvrig også i begravelser. I tillegg til musikk talentet viser det seg også at han er en begavet treskjærer, og en habil maler. Dette er noe en kan forvise seg om i bl.a. Åmot folkebibliotek som har en utstilling av et utvalg av arbeider. Før Sandbeck kunne leve av sin kunst, før *Pengegaloppen*, prøvde han seg på det meste. Han var blant annet i skogen, arbeidet som snekker, drev landhandel på Steinvik, og ikke minst var han dør-selger i konfeksjon. Åmots store sønn bor fortsatt på sitt kjære Åsta hvor han ble født den 21. juli 1918. Igjen som et uttrykk for egen allsidighet, bor han selvfølgelig i selvbygget hus.

I 1995 kom Vidar Sandbeck på sokkel i Renaparken. I 1991 ble han av Kulturdepartementet tildelt Statens stipend for eldre fortjente kunstnere. Vidar Sandbeck er også blitt hedret med en rekke priser og andre former for æresbevisninger. Dette omfatter to sølvplater (for *Pengegaloppen* og *Gull og grønne skoger*), Fjellprisen 1967, Tonos ærespris som tekstforfatter 1978, Cappelens Jubileumspris 1979, Landslaget for språklig samlings litteraturpris 1980, Åmotprisen 1984, Æresmedlemskap i Hedmark forfatterlag 1991, Spellmannsprisen (hedersprisen og prisen for visesang) 1992, Hedmark fylkes kulturpris 1994,

Æresmedlemskap i Østerdølenes lag i Oslo 1994, Fondet for utøvende kunstneres ærespris 1994, og Tekstforfatterfondets ærespris 1995.

Noen kilder:

- Ottar Håndlykken (1979): *Vidar Sandbeck sin roman "Kjærlighet og gråbeinsild"*: Ein roman om skogsarbeidarar og kampen om organisasjonsrett. Hovedoppgave ved Univ. i Trondheim.
- Vidar Sandbeck (1983): "Skiftende tider: Et sjøportrett." Audun Thorsen (red.): Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1983. Lunde - Oslo.
- Nils Johan Rud (1983): "Påsan og hans biograf." Audun Thorsen (red.): Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1983. Lunde - Oslo.
- Arne Grimstad (1983): "Med skogsusen i blodet: Veneskisse av Vidar Sandbeck." Audun Thorsen (red.): Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1983. Lunde - Oslo.
- Audun Thorsen (1983): "Adaptasjonen i Vidar Sandbecks barnebøker." Audun Thorsen (red.): Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1983. Lunde - Oslo.
- Arnfinn Nilsen (1984): *Vidar Sandbeck: Folkelig østnorsk forteller*. Hovedoppgave ved Univ. i Bergen.
- Øystein Rottem (1997): *Norges litteraturhistorie (red. E. Beyer)*. Bind VII, pp. 75-77, Cappelen.

Vidar Sandbecks bøker mv, en oversikt (voksenbøker, barnebøker, viser, samt en del annet stoff):

- Langs bygdevegen* (sammen med Dagfinn Grønset). Aschehoug 1960.
- Rundtramper og flatfele* (ill. Hammarlund). J.W. Cappelens Forlag 1962.
- Månen lo over Ravneberget*. J.W. Cappelens Forlag 1964.
- Kjærlighet og gråbensild* (ill. Kjell Aukrust). J.W. Cappelens Forlag 1967.
- Kjærtegn på vidvanke*. J.W. Cappelens Forlag 1970.
- Fyskam deg!* (Bind I i trilogi). J.W. Cappelens Forlag 1977.
- Stakkars kroken* (Bind II i trilogi). J.W. Cappelens Forlag 1978.
- Trøste oss!* (Bind III i trilogi). J.W. Cappelens Forlag 1979.
- En handelsreisendes liv* (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1980.
- Husbondens røst*. J.W. Cappelens Forlag 1982.
- Anitras dans*. J.W. Cappelens Forlag 1983.
- Far*. J.W. Cappelens Forlag 1984.
- Kanarifuglen*. J.W. Cappelens Forlag 1988.
- Skatten på Jorbærøya* (ill. Kari Grossmann). J.W. Cappelens Forlag 1968.
- Ferie i hamnehagan* (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1978.

Den rutete elefanten (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1980.
Den nye gutten (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1981.
Mistenkelige fotspor (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1982.
Kjære broder (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1983.
Dobbeltgjengen (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1984.
Jul i Myra (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1985.
Heltene i Hungerholt (ill. R.J. Andersson). J.W. Cappelens Forlag 1986.
Bryllupet i Brua. J.W. Cappelens Forlag 1989

I døragløyten. Aschehoug 1954.
Pengegaloppen og andre viser (ill. forfatteren). J.W. Cappelens Forlag 1960.
Gull og grønne skoger og andre viser. J.W. Cappelens Forlag 1960.
Viser om Lisalill (ill. Ulf Aas). J.W. Cappelens Forlag 1965.
På lergjøk og lyre. J.W. Cappelens Forlag 1970.
Fjelltrall. J.W. Cappelens Forlag 1973.

Vidar Sandbecks visebok (ill. Unni-Lise Jonsmoen). J.W. Cappelens Forlag 1974.
Påsåns viser. J.W. Cappelens Forlag 1979.
10 lystige hundevalper (billedbok for barn). Litor 1979.
Min aller beste billedbok (billedbok for barn med Gyo Fujikawa). Litor 1979.
Med Vidar Sandbeck som gjest. N.J. Rud (red. 1981): På folkemunne – et halvt tusen historier.
Menuett i mai (musikkspill – arr. Nils G. Abrahamsen). Norsk Musikforlag 1990.
Den store viseboka (viser i utvalg - ill. og layout Hanne Mang). Norsk Musikforlag 1992.
Menuett i mai og 13 andre viser (arr. Else Berntsen). Norsk Musikforlag 1995.
Menuett i mai (musikkspill – arr. Stein Ivar Mortensen). Norsk Musikforlag 1997.
Klomp og kloss – andre engler (skuespillmanus ved John Nyutstumo). Hedmark teater 1997.
Øst for sol og vest for måne ...: 171 viser av Vidar Sandbeck. Tiden Norsk Forlag 1998.

6. Noen biografiske opplysninger om Anne-Cath. Vestly

Anne-Cath. Vestly sier et sted følgende om seg selv:

”[Jeg sluttet] som skuespiller og begynte å skrive for alvor, først hørespill for Lørdagsbarnetimen, og siden fortellinger i Barnetimen for de minste og fra 1952 til i dag har jeg hatt sendinger der. Da Barnetimen for de minste kom, syntes jeg at jeg endelig fant det mediet som jeg følte meg hjemme i. Der kunne jeg både skrive og fremføre stoffet selv. Da var jeg blitt over tredve år, så jeg skjønner godt at en må rote litt og prøve forskjellige ting før en er blitt kjent seg selv.”

Gjennom arbeidet med Barnetimen for de minste ble Anne-Cath. Vestly på kort tid en viktig person i bevisstheten til alle norske barn. Dette arbeidet kunne omfatte noe slikt som 30 barnetimer i året, over et helt utrolig antall år. Barnetimestoffet ble bearbeidet videre og kom ut som barnebøker. Dette er bøker som raskt ble svært populære og som har betydd mye for generasjoner. Bøkene til Anne-Cath. Vestly har kommet i stadig nye opplag og de er oversatt til en rekke språk. De fleste av bøkene er illustrert av maleren og fjernsynsmannen Johan Vestly (1923-93) som Anne-Cath. Vestly giftet seg med i 1946.

Anne-Cath. Vestly ble født på Rena den 15. februar 1920 (Cath. er en kortform for Catharina). Hun hadde pikenavnet Schulerud og Mentz Schulerud er hennes fire år eldre bror. Familien flyttet mye under barnas oppvekst, og fire år gammel flyttet Anne-Cath. Vestly fra Rena til Rudshøgda i Ringsaker (Alf Prøysens hjemsted). Der bodde hun til hun var syv år gammel. Til tross for den nokså kortvarige tilknytningen til Rena har Anne-Cath. Vestly alltid følt seg knyttet til stedet. Nærheten til Hedmark, og det indre av Østlandet i sin alminnelighet, er for øvrig noe en finner igjen i forfatterskapet.

Som det framgår av oversikten over Anne-Cath. Vestlys barnebøker står vi overfor et nokså omfattende forfatterskap. I tillegg til barnebøker har hun des-

suten bidratt på mange andre måter, og bl.a. skrevet skuespill og vært med i sammenheng med filmer både på kino og i fjernsynet. I slike sammenhenger hadde Anne-Cath. Vestly et nært samarbeid med Alf Prøysen (1914-70).

Anne-Cath. Vestly er blitt omtalt som realismens barnebokforfatter. Bakgrunnen for dette er bl.a. at livet i ”drabantbyen,” og andre mer moderne fenomener, har gitt en ramme rundt mange av hennes fortellinger (eller på andre måter vært sentralt). I tillegg var hun realistisk om slike ting som ”hvor barna kommer fra.” Det vakte således ikke bare oppsikt, men også en viss grad av bestyrtelse, når hun tidlig på 1950-tallet ”permitterte storken.” Anne-Cath. Vestly har dessuten vært utradisjonell i sitt forhold til kjønnsroller, og må vel nærmest karakteriseres som en pioner i så måte.

Forfatterskapet er imidlertid langt fra karakterisert ved slike henvisninger. Dette skyldes bl.a. at det i tillegg er kjennetegnet ved inderlighet og en boblende leken fantasi. Alfarnes (1999) mener at magisk realisme kan være en dekkende karakteristikk i utgangspunktet. Men dette er heller ikke fullt ut dekkende siden det ikke alltid er slik at Anne-Cath. Vestly blir i samtiden på en helt konsistent måte. I hennes fortellinger finner vi således flere ganger elementer fra tidligere tiders fattig-norge, gjerne knyttet til Mormor-figuren. Vestly skildrer ofte fellesskap på tvers av generasjoner, i senere bøker tematiserer hun også fellesskapet på tvers av kulturer i det Mormor får en afrikansk venninne. Hun legger stor vekt på å skildre barn, og de voksenes, glede over å være sammen, og er lite konfliktorientert i bøkene sine. Materielle verdier betyr lite for de personene vi møter i Vestlys bøker.

Anne-Cath. Vestly er statsstipendiat og har fått en lang rekke priser. Dette omfatter Kirke- og undervisningsdepartementets premie for barnebøker 1977, Riksmålsprisen 1977, Oslo bys kunstnerpris 1979, Peer Gynt-prisen 1980, Kulturdepartementets pris 1982, Bokhandlerprisen 1986, Teskjekjerringas hederspris 1986, Sofus mediepris 1987, Regnbueprisen 1989, Paul Robeson-prisen 1990, Oslo bys kulturpris 1990, Ridder av 1ste klasse av St. Olavs Orden 1992, Spellemannsprisen 1992, Norsk kulturråds pris 1994, Brageprisens hederspris 1995, og Brummprisen 1999.

Noen kilder:

- Sonja Hagemann (1974): *Barnelitteratur i Norge 1914-1970*. Aschehoug.
- Oddvin Alfarnes (1977): "Mormors samfunnsbilde." *Samtiden*, nr. 7 1977.
- "Anne-Cath. Vestly." *Gyldendals aktuelle magasin* 1978
- Anne-Cath. Vestly (1979): "En selvbiografisk skisse." Pp. 133-140, Audun Thorsen (red.): *Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1979*. Lunde - Oslo.
- Liv Dommersnes (1979): "Et lite kapittel av vennskapets store bok." Pp. 141-147, Audun Thorsen (red.): *Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1979*. Lunde - Oslo.
- Magnhild Lauvdal (1979): "Samfunnsbiletet i Anne-Cath. Vestlys barnebøker." Pp. 148-152, Audun Thorsen (red.): *Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1979*. Lunde - Oslo.
- Audun Thorsen (red. 1979): *Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1979*. "Prøver av Johan Vestlys illustrasjoner," pp. 153-158. Lunde - Oslo.
- Hans Normann Dahl (1979): "Johan Vestlys illustrasjonskunst." Pp. 159-160, Audun Thorsen (red.): *Norsk årbok for barne- og ungdomslitteratur 1979*. Lunde - Oslo.
- Kari Skjønsberg (red. 1979): *Hvor var kvinnene ? Elleve kvinner om årene 1945-1960*. Gyldendal.
- Anne-Cath. Vestly (1990): *Lappeteppe fra en barndom*. Tiden.
- Irene Engelstad (red. 1990): *Norsk Kvinnelitteraturhistorie 1940-1980 (Bind III)*. Pp. 147-153 Barnas talskvinne: Anne-Cath. Vestly. Pax.
- Tordis Ørjasæter (1997): *Norges litteraturhistorie (red. E. Beyer)*. Bind VII, pp. 675-678, Cappelen.
- Karin Beate Vold, Gunvor Risa og Tone Birkeland (1997): *Norsk barnelitteraturhistorie*. Pp. 189-198, Samlaget.
- Oddvin Alfarnes (1999): "Anne-Cath. Vestly og realismens problem." *Norsk litterær årbok 1999*. Samlaget.
- Anne-Cath. Vestly (2000): *Nesten et helt menneske: Lappeteppe til to tusen*. Gyldendal Tiden.

Oversikt over barnebøkene til Anne-Cath. Vestly:

- Ole Aleksander Filibom-bom-bom* (ill. J. Vestly). Tiden 1953.
- Ole Aleksander på farten* (ill. J. Vestly). Tiden 1954.
- Ole Aleksander får skjorte* (ill. J. Vestly). Tiden 1955.
- Ole Aleksander og bestemor til værs* (ill. J. Vestly). Tiden 1956.
- Ole Aleksander på flyttefot* (ill. J. Vestly). Tiden 1958.

Åtte små, to store og en lastebil (ill. J. Vestly). Tiden 1957.
Mormor og de åtte ungene i skogen (ill. J. Vestly). Tiden 1958.
Marte og mormor og mormor og Morten (ill. J. Vestly). Tiden 1959.
En liten takk fra Anton (ill. J. Vestly). Tiden 1960.
Mormors promenade (ill. J. Vestly). Tiden 1961.
Mormor og de åtte ungene på sykkelstur i Danmark (ill. J. Vestly). Tiden 1986.
Morten og mormor Stormvind (ill. J. Vestly). Gyldendal Tiden 1999.

Lillebror og Knerten (ill. J. Vestly). Tiden 1962.
Trofaste Knerten (ill. J. Vestly). Tiden 1963.
Knerten gifter seg (ill. J. Vestly). Tiden 1964.
Knerten i Bessby (ill. J. Vestly). Tiden 1965.
Knerten og forundringspakken (ill. J. Vestly). Tiden 1973.
Knerten på sykkelstur (ill. J. Vestly). Tiden 1974.
Knerten detektiv og handelsreisende Lillebror (ill. J. Vestly og Lillebror). Gyldendal Tiden 1998.

Aurora i blokk Z (ill. J. Vestly). Tiden 1966.
Aurora og pappa (ill. J. Vestly). Tiden 1967.
Aurora og den vesle blå bilen (ill. J. Vestly). Tiden 1968.
Aurora og Sokrates (ill. J. Vestly). Tiden 1969.
Aurora i Holland (ill. J. Vestly). Tiden 1970.
Aurora på hurtigruten (ill. J. Vestly). Tiden 1971.
Aurora fra Fabelvik (ill. J. Vestly). Tiden 1972.

Guro (ill. J. Vestly). Tiden 1975.
Guro og nøkkesene (ill. J. Vestly). Tiden 1976.
Guro alene hjemme (ill. J. Vestly). Tiden 1977.
Guro og fiolinen (ill. J. Vestly). Tiden 1978.
Guro og Lille-Bjørn (ill. J. Vestly). Tiden 1979.
Guro på Tirilltoppen (ill. J. Vestly). Tiden 1980.
Guro og Frydefoniorkesteret (ill. J. Vestly). Tiden 1981.

Kaos og Bjørnar (ill. J. Vestly). Tiden 1982.
Lilla Olaug og Lubben (ill. J. Vestly). Tiden 1983.
Kaosgutten i Vetleby og verden (ill. J. Vestly). Tiden 1984.
Kaos førskolegutt (ill. J. Vestly). Tiden 1985.
Kaos og hemmeligheten (ill. J. Vestly). Tiden 1987.

Ellen Andrea og mormor (ill. J. Vestly). Tiden 1992.
Forundringspakken og Lagertha Rasebasse (ill. J. Vestly). Tiden 1993.

5 på reise (ill. Ellen Andrea og mormor). Tiden 1994.

Kostemarsj på Tirilltoppen (ill. Ellen Andrea og mormor). Tiden 1995.

Mormor og én til hos Rosa (ill. Ellen Andrea og mormor). Tiden 1996.